JADID PEDAGOGIK MEROSI ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MA‘RIFIY-PEDAGOGIK QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Abdugofurova Ozoda
Chirchiq davlat pedagogika universiteti magistranti
E-mail: azadaabdugafurova2@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada jadid pedagogik merosi asosida bo'lajak pedagoglarning ma‘rifiy-pedagogik qadriyatlarini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Jadidchilikning ta'lim tizimidagi ahamiyati va uning zamonaviy pedagogikada qo'llanilishi tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *jadidchilik, pedagogika, ma'rifat, qadriyatlar, rivojlanish.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются вопросы развития просветительско-педагогических ценностей будущих педагогов на основе джадидского педагогического наследия. Анализируется значение джадидизма в системе образования и его применение в современной педагогике.*

Ключевые слова: *джадидизм, педагогика, просвещение, ценности, развитие.*

Abstract. *This article examines the issues of developing the enlightenment and pedagogical values of future teachers on the basis of Jadid pedagogical heritage. The importance of Jadidism in the education system and its application in modern pedagogy are analyzed.*

Keywords: *Jadidism, pedagogy, enlightenment, values, development.*

Kirish

Bugungi kunda O‘zbekistonda uchinchi Renessans poydevorini yaratish sharoitida ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va bo‘lajak pedagog kadrlar salohiyatini oshirish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Zero, zamonaviy o‘qituvchi nafaqat o‘z fanini mukammal bilishi, balki yuksak ma’naviy-axloqiy fazilatlarga va chuqur milliy ma’rifiy qadriyatlarga ega bo‘lishi zarur. Bu jarayonda o‘zbek xalqining boy milliy va tarixiy tajribasiga, xususan, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllangan jadid pedagogik merosiga tayanish g‘oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Jadidchilik harakati nafaqat siyosiy-ijtimoiy uyg‘onish, balki eng avvalo ta’lim va ma’rifatni yangilash, milliy o‘zlikni anglash va millat tafakkurini yuksaltirish harakati edi [1].

Jadid pedagogik merosi O‘zbekiston ta'lim tarixida tub burilish yasagan noyob hodisadir. Ushbu meros o‘z davrining eng ilg‘or, innovatsion ta'lim usullari va insonparvarlik, vatanparvarlik g‘oyalarini qamrab olgan. Ismoil G‘aspirali, Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi buyuk jadid ma’rifatparvarlari ta'lim jarayonini zamonaviylashtirishga intilib, o‘z davrida usuli jadid (yangi usul) maktablarini joriy etishga harakat qildilar [5]. Ular o‘z asarlarida o‘quvchilarning dunyoviy ilmlarni egallashi, mustaqil fikrlashi va tanqidiy yondashuvini rivojlantirishni asosiy maqsad qilib qo‘yishdi. Jadid ta'limining ushbu fundamental tamoyillari bugungi kun zamonaviy pedagogikasi uchun ham dasturilamal bo‘lib xizmat qiladi [7].

Ma‘rifiy-pedagogik qadriyatlar ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ushbu qadriyatlar bo‘lajak pedagog shaxsining ma’naviy qiyofasini belgilovchi, ularning pedagogik faoliyatga bo‘lgan ijobiy munosabatini shakllantiruvchi tizimdir [3]. Ma‘rifiy-pedagogik qadriyatlar ta'lim jarayonida axloqiy, estetik, ilmiy va madaniy jihatlarni o‘z ichiga oladi. Ularning tub mohiyati shundaki, ular bo‘lajak o‘qituvchilarda va ularning bo‘lajak o‘quvchilarida o‘z-o‘zini anglash, kasbiy hamda ijtimoiy mas'uliyat, millat taqdiriga daxldorlik kabi muhim fazilatlarni tarkib toptiradi [6]. Pedagogik faoliyatda bu qadriyatlar o‘qituvchilarning metodik yondashuvlarini belgilab beradi va ta'limning tub sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ma‘rifiy-pedagogik qadriyatlarni bo‘lajak o‘qituvchilar ongiga singdirish orqali dars jarayonlarini yanada mazmunli, samarali va talabalar ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etish imkoniyati kengayadi.

Asosiy qism

Jadid pedagogik merosi o‘zining mustahkam va progressiv tamoyillari orqali ta'lim jarayoniga o‘z davrida katta yangilik va yuqori samaradorlik olib kirdi. Ushbu tamoyillar, eng avvalo, milliy qadriyatlar va ilg‘or jahon tajribalarini o‘zaro uyg‘unlashtirishga qaratilgan edi [2]. Jadid pedagogikasi asosan quyidagi muhim tamoyillarga tayanadi:

– Ilmiy yondashuv va dunyoviy ilmlarning ustuvorligi: O‘quvchilarga diniy bilimlar bilan bir qatorda matematika, geografiya, tarix va tabiatshunoslik kabi dunyoviy fanlarni mukammal o‘rgatish.

– Individualizatsiya va bola shaxsiga hurmat: Har bir o‘quvchining yoshi, psixologik xususiyatlari va individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda yondashish.

– Amaliyotga asoslangan ta'lim: Bilimlarni shunchaki yodlash (yodaki o‘qitish) emas, balki ularni hayotda, amaliyotda qo‘llay olish ko‘nikmalarini shakllantirish.

Jadid pedagoglarining eng buyuk namoyandalaridan biri bo‘lgan Abdulla Avloniy o‘zining "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida tarbiyaning inson hayotidagi o‘rni haqida shunday yozadi: *“Tarbiya biz uchun ya hayot – ya mamot, ya najot – ya halokat, ya saodat – ya falokat masalasidur”*. Avloniyning ushbu fikri bugungi kun pedagoglari uchun ham o‘ta dolzarb bo‘lib, bo‘lajak o‘qituvchilarning ma’naviy-ma’rifiy fazilatlarini, bolalarni sevish va ardoqlash qadriyatini rivojlantirishda muhim poydevor hisoblanadi.

Bo'lajak pedagoglarning ma'rifiy qadriyatlarini rivojlantirish bugungi kunda pedagogika universitetlari oldida turgan dolzarb vazifadir. Buning uchun oliy ta’lim jarayonida bir qator samarali va innovatsion strategiyalarni qo'llash maqsadga muvofiqdir [4].

Birinchidan, bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash zarur. Talabalar universitetda olgan nazariy bilimlarini maktab môiitidagi jonli pedagogik jarayonlar, dars mashg‘ulotlari va tarbiyaviy tadbirlar orqali mustahkamlashlari lozim. Jadidchilar ta’lim berish bilan bir qatorda maktablarda hunar o‘rgatish, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga alohida urg‘u berishgan.

Ikkinchidan, oliy ta'lim muassasalarida interfaol o'qitish usullari va muammoli ta’lim texnologiyalarini keng joriy etish lozim. Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish (case-study), rolli o‘yinlar, loyihaviy ta’lim va guruhlarda ishlash metodlari yordamida talaba-bo‘lajak pedagoglar o‘z fikrlarini erkin ifodalashni, pedagogik nizolarni oqilona hal etishni va tanqidiy fikrlashni o‘rganadilar. Bu esa ularda kasbiy mahorat bilan birga jamoada ishlash va hamkorlik madaniyatini oshiradi. Mahmudxo‘ja Behbudiy ta’kidlaganidek: *“Dunyoda turmoq uchun dunyoviy ilm va fan lozimdur, zamona ilmidan bebahra millat boshqalarga poymal bo‘lur”*. Ushbu g‘oya asosida bo‘lajak pedagoglarda muttasil bilim olish va o‘z ustida ishlash qadriyatini shakllantirish strategiyasini ishlab chiqish lozim.

Zamonaviy pedagogikada jadid merosining qo‘llanilishi, oliy ta’lim mazmunini milliy va umumbashariy g‘oyalar bilan boyitish imkonini beradi. Bugungi kunda global ta'lim tendensiyalari, xususan, talabaga yo‘naltirilgan ta’lim (student-centered learning), mustaqil ta’lim va masofaviy o‘qitish tizimlari aslida jadidlar ilgari surgan "o‘quvchini mustaqil fikrlashga o‘rgatish" tamoyili bilan to‘la mos keladi. Jadid pedagogika talabalarni shunchaki tayyor axborotni qabul qiluvchi emas, balki bilimni izlab topuvchi faol subyektga aylantirishni ko‘zda tutadi. Zamonaviy darslarda jadid allomlarining hayoti, asarlari va pedagogik qarashlarini keys-stadilar (muammoli vaziyatlar) sifatida o‘rganish bo‘lajak pedagoglarda milliy g‘urur, vatanparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat hissini keskin oshiradi.

Xulosa

Olingan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oliy pedagogik ta'lim jarayonida jadid pedagogik merosidan tizimli foydalanish bo'lajak pedagoglarning ma‘rifiy-pedagogik qadriyatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirishning garovidir. Jadidlar ilgari surgan g‘oyalar zamonaviy innovatsion yondashuvlar va interaktiv metodlar bilan qo‘shilganda talabalarning kasbiy motivatsiyasi va faol ishtirokini ta'minlaydi.

Bo'lajak pedagoglarning kasbiy qadriyatlarini samarali shakllantirish yuzasidan quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

– Universitetlarning pedagogik fanlar dasturlariga jadid pedagogikasi va ularning darslik yaratish tajribalariga oid maxsus modullarni ko‘proq kiritish.

– O‘qitish uslublarini diversifikatsiya qilish, interaktiv metodlarni va raqamli ta’lim texnologiyalarini jadidlar ma’rifatparvarlik g‘oyalari bilan uyg‘unlashtirib joriy etish.

– Talabalarda mustaqil va ijodiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi hamda ularni pedagogik muammolarga yechim topishga undovchi erkin akademik muhit yaratish.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalish sifatida, ta'lim jarayonida jadidlar pedagogik qarashlarini bugungi kunning onlayn va aralash ta’lim (blended learning) platformalariga integratsiya qilish usullarini tadqiq etish, shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy mas'uliyatini baholash mezonlarini ishlab chiqish loyihalarini amalga oshirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, A. O'zbek pedagogikasining tarixi. — Tashkent : O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2020.
2. Ismatullayev, B. Jadidchilik va ta'lim. — Tashkent : Fan va texnologiyalar, 2019.
3. Karimov, D. Pedagogik qadriyatlar va ularning ahamiyati. — Tashkent : O'zbekiston milliy universiteti, 2021.
4. Mamatqulov, S. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar. — Tashkent : Ta'lim va innovatsiyalar, 2022.
5. Nurmatov, E. Jadid pedagogik merosi va uning zamonaviy ta'limdagi roli. — Tashkent : Ta'lim markazi, 2023.
6. Tursunov, R. Pedagogik faoliyatda qadriyatlar. — Tashkent : O'zbekiston ta'limi, 2020.
7. Yuldashev, M. Ta'limda innovatsiyalar va jadidchilik. — Tashkent : O'zbekiston davlat pedagogika universiteti, 2018.